

FIRAT VE DICLE TÜRKİYE’NİN KONTROLÜNDE KALACAKTIR

Kutlu Sesleniş, 2006, Sayı 40

Yıldırım Koç¹

Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne katılım görüşmeleri 3 Ekim 2005 tarihinde başladı. Bu görüşmeler çerçevesinde gündeme gelecek konulardan biri de, Fırat ve Dicle nehirlerinin sularının kullanımı konusunda Avrupa Birliği’nin talepleridir.

Avrupa Parlamentosu’nun 15 Aralık 2004 tarihli kararında, ilk kez, Fırat ve Dicle’nin su kaynaklarının, Türkiye’nin komşularıyla birlikte alınacak kararlar doğrultusunda kullanılması (paragraf 42) talebi yer almaktadır. Bu talebin önümüzdeki dönemde tekrar tekrar gündeme geleceği bilinmektedir.

21. yüzyılın önemli sorunlarından biri, insanlığın ihtiyacı olan miktarda ve nitelikte su kaynaklarına ulaşılmasıdır. Diğer bir deyişle, su, önümüzdeki dönemde, en az petrol kadar önemli olacaktır. Petrolün yerine başka enerji kaynakları bulmak mümkündür. Ancak, suyun yerini tutan bir başka madde yoktur. Önümüzdeki 20-25 yıllık dönemde dünyanın birçok bölgesinde su krizlerinin yaşanması beklenmektedir. Birleşmiş Milletler dahil birçok kuruluş, bu konuda uyarılar yapmaktadır.

20. yüzyılın başından sonuna kadarki dönemde dünya nüfusu 3 katına çıkmıştır. Ancak, endüstrileşmeye, hızlı kentleşmeye, bilinçsiz tüketime ve ihtiyaçların artmasına bağlı olarak, su kullanımı 6 katına yükselmiştir. Bugün, dünya nüfusunun 1 milyardan daha büyük bir bölümü, temiz içme suyuna sahip değildir. 2 milyardan fazla insan ise temizlik ve sağlık için su temininde zorluk çekmektedir.

Türkiye’de doğup ve büyük ölçüde Türkiye’deki su kaynaklarından beslenip sınırlarımızı aşan en önemli iki nehir, Fırat ve Dicle’dir. Dünyada su sıkıntısının arttığı bir dönemde, bu iki nehrin sularının diğer ülkeler tarafından nasıl kullanılacağı, Türkiye’nin bu nehirlerden nasıl ve ne ölçüde yararlanacağı önemli bir tartışma konusudur. Özellikle Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) sonrasında bu konu daha da önem kazanmıştır. Bazı ülkeler, GAP’a karşı çıkmışlar, GAP kapsamındaki barajlarda su tutulmasının engellenmesi için çaba göstermişlerdir.

Fırat ve Dicle, Türkiye’den doğmakta ve Suriye ile Irak’tan geçtikten sonra Basra Körfezi’ne dökülmektedir. Bu iki nehrin beslenme havzalarının dörtte üçü ülkemiz topraklarındadır. Diğer bir ifadeyle, Fırat ve Dicle, Anadolu’nun su kaynaklarından beslenmektedir. Türkiye Cumhuriyeti, Anadolu kaynaklarından beslenen bu iki büyük nehrin sularından Suriye ve Irak’ın yararlanması konusunda bir sorun yaratmamıştır. Ancak Suriye ve Irak, bu konuda olumsuz bir tavır içinde olmuştur. Suriye ve Irak, Türkiye’nin bugüne kadarki en büyük projesi olan Güneydoğu Anadolu Projesi’ne de karşı çıkmışlar, su ve enerji kaynağı olan hidroelektrik santrallerinin yapımını engellemeye çalışmışlardır.

Ancak, Fırat ve Dicle’de gözü olanlar, yalnızca Suriye ve Irak değildir.

Siyonistler, yayılcı bir politikayla gözlerini Güneydoğu Anadolu’ya dikmişlerdir. İsraililerin bazı işverenlerimizle ortaklaşa olarak GAP bölgesindeki faaliyetleri, bu “Büyük İsrail” projesinin bir parçasıdır. Bu çerçevede, Fırat ve Dicle üzerindeki her tartışmanın arkasında Siyonizmi aramak doğru bir yoldur. Siyonistler bu stratejilerini, ABD ve Avrupa Birliği ile olduğu kadar, Irak’ın kuzeyindeki bazı aşiretlerle de işbirliği içinde hayata geçirmeye çalışmaktadır.

ABD emperyalizminin Irak’ın kuzeyinde bir kukla aşiret devleti kurmakta olduğu bilinmektedir. Ancak bu kukla aşiret devletinin su kaynakları son derece sınırlıdır ve limanı yoktur. Bu şartlarda

¹ ODTÜ İktisat Bölümü Öğretim Görevlisi

hedef Türkiye'dir ve Fırat ile Dicle'dir. Avrupa Birliği emperyalizmi de bu konuda Siyonistlerle ve ABD ile tam bir işbirliği içindedir.

Batılı güçler, Fırat ve Dicle'nin "**uluslararası su**" olarak kabul edilmesini istemektedir. Türkiye'nin görüşü ise, Türkiye'de doğan ve hemen hemen tümüyle Türkiye'den beslenen Fırat ve Dicle'nin "**sınıraşan su**" olduğudur.

Bir nehrin "**uluslararası su**" olarak kabul edilmesi durumunda, nehirdeki suyun kullanılmasında nehirден yararlanılan tüm ülkeler söz sahibidir. Bir nehrin "**sınıraşan su**" olarak kabul edilmesi durumunda, belirleyici olan nehrin doğduğu ve beslendiği ülkedir.

Avrupa Komisyonu, yukarıda sözü edilen istekleriyle, Fırat ve Dicle'nin "sınıraşan su" olmaktan çıkarılmasını ve "uluslararası su" olarak kabul edilmesini istemektedir.

Türkiye buna izin vermemelidir; vermeyecektir.

Bu konuda Birleşmiş Milletler'in Uluslararası Su Yollarının Ulaşım Dışı Amaçlarla Kullanılmasına İlişkin Çerçeve Sözleşmesi bulunmaktadır. Batılı güçler ve Dünya Bankası,

- bu Sözleşme'nin sınıraşan suların "paylaşımı" konusunda temel hukuki belgeyi oluşturduğunu,
- bir çok uluslararası örgütün Sözleşme'nin hükümlerini şimdiden onayladıklarını,
- bu nedenle gelecekte "uluslararası sular"a ilişkin uzlaşmazlıklara bu sözleşmenin hükümleri çerçevesinde çözüm aranacağını,
- ayrıca ikili ve çok taraflı "paylaşım" anlaşmalarının bu Sözleşme hükümleri esas alınarak sonuçlandırılması gerektiğini savunmaktadır.

Ancak, Türkiye bu Sözleşme'ye taraf olmamıştır. Sözleşmenin 1997 yılında BM Genel Kurulu'nda oylanması aşamasında Türkiye'nin Sözleşmeye ilişkin görüşleri kayıtlara geçirilmiştir.

Türkiye adına yapılan konuşmada,

- yürürlüğe girmesi için 35 ülkenin onayı gereken, buna rağmen 1997'den bu güne kadar sadece 12 ülke tarafından onaylanan Sözleşme'nin şimdiden temel hukuki belge olarak sunulmasının yanıltıcı olacağı,
- Sözleşme'nin, aşağı kıyıdaş ülkeleri kayırdığı,
- yukarı ve aşağı kıyıdaş ülkelerin hakları arasında dengesizlik yarattığı,
- çerçeve niteliğine ters düşen hükümler ve bir zorunlu hakemlik mekanizması içerdiği,
- sonuçta bir çok ülke tarafından onaylanmayacağına düşünüldüğü belirtilmiştir.

Türkiye, Fırat ve Dicle sularının komşularımız tarafından da kullanılmasına imkan tanıyan bir politika izlemektedir.

Türkiye'nin politikasına ve önerilerine göre, ilk olarak Fırat ve Dicle havzasındaki su kaynakları ciddi ve bilimsel verilere göre saptanmalıdır. Ardından, Fırat ve Dicle'den yararlanan diğer ülkelerde toprak envanteri ve toprak sınıflaması yapılarak su ihtiyacı belirlenmelidir. Bu çalışmaların Türkiye'den uzmanların da katıldığı bir grup tarafından gerçekleştirilmesinde, su ihtiyacının doğru biçimde tespit edilebilmesi için zorunluluk vardır. Ardından da, bu iki çalışma temelinde Türkiye'nin Fırat ve Dicle'ye ne kadar su bırakacağı konusunda bir çalışma yapılmalıdır.

Türkiye, Fırat ve Dicle sularını kontrol edebilme olanağına sahip bulunmakla birlikte, bu sular üzerinde mutlak egemenlik iddiasında bulunmamıştır. Irak'ın su potansiyeli Türkiye'ninkinden yüksektir. Suriye ve Irak'taki su yetersizliğinin ana nedeni de, tarıma elverişli topraklar üzerinde rasyonel sulama yapılmamasıdır.

Türkiye'nin su ihtiyacı önümüzdeki dönemde daha da artacaktır. Ayrıca, kuraklık tehlikesi büyüktür. Bu durumda, Avrupa Birliği'nin, Fırat ve Dicle'yi "uluslararası su" statüsüne geçirerek, bu su kaynaklarını Türkiye'nin elinden alma girişimlerine karşı kararlı bir tutum sergilenmelidir.